

ชื่อมาตรฐานสถิติ : เพศ

ชื่อภาษาอังกฤษ : Sex

มาตรฐานการจัดจำแนกที่อ้างอิง : International Standard Organization (2004), International Standard ISO/IEC5218, Information technology – Codes for the representation of human sexes.

วัตถุประสงค์ : เพื่อเป็นมาตรฐานในการจัดทำข้อมูลสถิติเกี่ยวกับ เพศ เนื่องจากเป็นตัวแปรพื้นฐานที่สำคัญในการกำหนดคุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ของประชากรเพื่อประโยชน์ในทางสถิติ การวางแผนและกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ในการประมวล วิเคราะห์ และวิจัยทั้งในระดับหน่วยงาน ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ มีการนำเสนอข้อมูลให้เห็นความแตกต่างในเชิงเปรียบเทียบสถานการณ์ระหว่างเพศ “ชาย” และ “หญิง” ในแง่มุมต่างๆ เช่น เพื่อติดตามก้าวหน้าของการพัฒนาให้เกิดความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย (Gender equality) การสร้างความเป็นธรรมในสังคม การไม่เลือกปฏิบัติต่อเพศ เป็นต้น

การปรับปรุง :

ปีล่าสุด:

ฉบับล่าสุด: ฉบับ 1.0 (Ver 1.0)

รายละเอียดการปรับปรุง: -

หน่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล: บุคคล

โครงสร้างรหัสการจัดจำแนก :

มีรูปแบบของรหัส คือ “1” หมายถึงโครงสร้างรหัสมีทั้งหมด 1 ระดับ ประกอบด้วยเลข 1 หลัก

หน่วยงานเจ้าของเรื่อง :

กลุ่มมาตรฐานสถิติ กองบริหารจัดการระบบสถิติ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น2

ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210

โทรศัพท์ 0 2141 7447-9

E-mail: pstand@nso.go.th

มาตรฐานสถิติ : เพศ (Sex)

“เพศ” เป็นตัวแปรพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดคุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ของประชากรเพื่อประโยชน์ในทางสถิติ การวางแผนและกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ในการประมวลวิเคราะห์ และวิจัยทั้งในระดับหน่วยงาน ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ มีการนำเสนอข้อมูลให้เห็นความแตกต่างในเชิงเปรียบเทียบสถานการณ์ระหว่างเพศ “ชาย” และ “หญิง” ในแง่มุมต่างๆ เช่น เพื่อติดตามก้าวหน้าของการพัฒนาให้เกิดความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย (Gender equality)¹ การสร้างความเป็นธรรมในสังคม การไม่เลือกปฏิบัติต่อเพศ เป็นต้น

เพื่อประโยชน์ในการวางแผนและกำหนดนโยบายด้านมิติชายหญิง ข้อมูลเพศควรมีการวิเคราะห์ร่วมกับมิติอื่นๆ เช่น รายได้ เขตเมือง/ชนบท อายุ เป็นต้น เช่น ข้อมูลเพศจำแนกตามอายุเป็นข้อมูลสำคัญที่นำมาใช้ในการคาดประมาณประชากร รวมถึงตัวชี้วัดทางประชากรที่เกี่ยวข้องกับเพศ เช่น อายุคาดเฉลี่ย (Life expectancy) และอัตราเจริญพันธุ์ (Fertility rates) และยังสามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลประชากรฐานสำหรับการวิเคราะห์ในเรื่องต่างๆ เช่น สถิติการเจ็บป่วย สถิติอุบัติเหตุ สถิติอาชญากรรมและการถูกระงับทำทารุณกรรมทางเพศ สถิติแรงงาน สถิติการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจและรายได้ เป็นต้น

จาก the Action of the Fourth World Conference on Woman ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าการนำเสนอข้อมูลที่จัดจำแนกโดยเพศและอายุเพื่อสะท้อนถึงปัญหา ประเด็น และข้อคำถามเกี่ยวกับหญิงและชายในสังคม เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบาย การวางแผน และการดำเนินงานโครงการ ซึ่งเพศและอายุเป็นข้อมูลพื้นฐานด้านประชากรรายบุคคลที่จัดเก็บทั้งโดยการสำรวจ สัมภาษณ์ รวมถึงข้อมูลจากการบริหารงานหรือทะเบียน และยังสามารถนำไปวิเคราะห์ร่วมกับตัวแปรอื่นๆ เพื่อให้เห็นคุณลักษณะของประชากรได้ในมิติต่างๆ

นอกจากนี้ Report of the Inter-Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators (IAEG-SDGs) ที่ the 47th session of the UN Statistical Commission 2016 ได้ระบุว่าตัวชี้วัด SDGs ควรมีการจัดจำแนกข้อมูลตามรายได้ เพศ อายุ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ สถานะการย้ายถิ่น ความพิการ และพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ หรือคุณลักษณะอื่นๆ ซึ่งเป็นไปตามหลักพื้นฐานสถิติทางการ²

¹ ความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย (Gender equality) หมายถึงการที่หญิงและชายได้รับสิทธิ (Rights) ประโยชน์ (Benefits) การเข้าถึงทรัพยากร (Access resources) และโอกาสต่าง (opportunities) อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม โดยคำนึงถึงความแตกต่างบนพื้นฐานของการเคารพในหลักสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (ที่มา: แผนพัฒนาสถิติสาขาหญิงและชาย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2557-2558, คณะอนุกรรมการสถิติสาขาหญิงและชายและคณะทำงานสถิติสาขาหญิงและชาย)

² รายงาน IAEG-SDGs ที่ the 47th session of the UN Statistical Commission 2016 วรรคที่ 26 ระบุว่า " The indicators should cover the specific groups of the population and other disaggregation elements as specified in the targets. The members of the Group also agreed on an overarching principle of data disaggregation to accompany the list of indicators, as follows: Sustainable Development Goal indicators should be disaggregated, where relevant, by income, sex, age, race, ethnicity, migratory status, disability and geographic location, or other characteristics, in accordance with the Fundamental Principles of Official Statistics." (ที่มา: <http://unstats.un.org/unsd/statcom/47th-session/documents/2016-2-IAEG-SDGs-Rev1-E.pdf>)

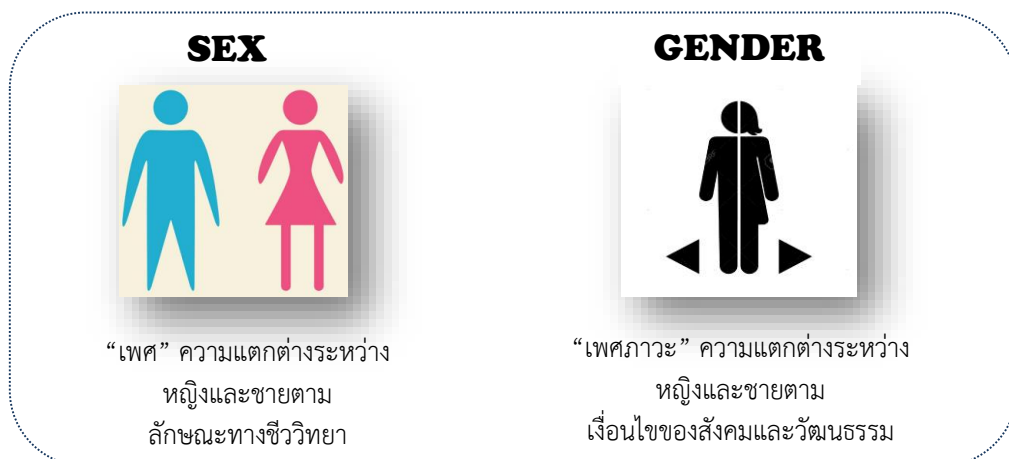
ดังนั้น ตัวแปร "เพศ" จึงเป็นหนึ่งในตัวแปรสำคัญเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมาย no one is left behind ตามเป้าหมาย SDGs และ “เพศ” ถือได้ว่าเป็นข้อมูลพื้นฐานที่มีความสำคัญยิ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูล อีกทั้งยังใช้ในการเปรียบเทียบข้อมูลเพื่อนำเสนอให้เห็นถึงสถานการณ์หญิงและชายที่นำไปสู่ความเสมอภาค และใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและมาตรการต่างๆ ต่อการเลือกปฏิบัติต่อสตรี การได้รับสิทธิ ประโยชน์ และโอกาสต่างๆ จากรัฐบนพื้นฐานของความเสมอภาคกับบุรุษ

มาตรฐานค่านิยาม

เพศ (Sex) หมายถึง เพศที่เกิดตามธรรมชาติที่เป็นลักษณะทางกายภาพที่ถูกกำหนดจากชีววิทยา เช่น ผู้หญิงมีอวัยวะเพศหญิง มดลูก รังไข่ ประจำเดือน ส่วนเพศชายมีอวัยวะเพศชาย ลูกอัณฑะ เชื้ออสุจิ และเป็นตัวกำหนดบทบาทเพศ (Sex Roles) ให้เพศหญิงและเพศชายมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน เช่น ผู้หญิงตั้งครรภ์และคลอดบุตร ผู้ชายจะมีส่วนในการให้กำเนิดโดยเป็นผู้ผลิตอสุจิที่จะผสมกับไข่

บทบาทเพศ (Sex roles) คือ หน้าที่ของหญิงและชายตามเพศกำเนิด เป็นตัวกำหนดบทบาทเพศที่ทำให้เพศหญิงและเพศชายมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน เช่น ผู้หญิงตั้งครรภ์ คลอดบุตร และมีน้ำนมเลี้ยงดูบุตร ในขณะที่ผู้ชายมีส่วนในการให้กำเนิดโดยเป็นผู้ผลิตอสุจิที่จะผสมกับไข่จากหญิงในการก่อกำหนดทารกเป็นต้น

ทั้งนี้คำว่าเพศ (Sex) เป็นคำที่มีความหมายแตกต่างกับคำว่า เพศภาวะ/เพศทางสังคม/มิติหญิงชาย (Gender) เนื่องจากเพศเป็นลักษณะความแตกต่างระหว่างหญิงและชายตามชีววิทยา ในขณะที่เพศภาวะ/เพศทางสังคม/มิติหญิงชาย หมายถึง ลักษณะความเป็นหญิงและความเป็นชายที่ถูกกำหนดขึ้นโดยเงื่อนไขของสังคมและวัฒนธรรมตามเพศสรีระ (Sex) ให้เพศหญิงแสดงลักษณะความเป็นหญิง เช่น เพศหญิงต้องเรียบร้อย อ่อนหวาน และให้เพศชายแสดงลักษณะความเป็นชาย เช่น เพศชายต้องเข้มแข็ง มีความเป็นผู้ชาย ซึ่งความเป็นหญิงและความเป็นชายจะส่งผลถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ สถานภาพ และความคาดหวังของสังคมต่อเพศหญิงและชายที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ลักษณะความเป็นหญิงและความเป็นชายที่ถูกกำหนดโดยสังคม สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาวการณ์และเงื่อนไขของแต่ละยุคสมัย โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม นำไปสู่การกำหนดความเป็นหญิงและความเป็นชายในสังคม (อ้างอิงค่านิยามเพศ (Sex) บทบาทเพศ (Sex roles) ตามแผนพัฒนาสถิติสาขาหญิงและชาย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2557-2558)

มาตรฐานการเก็บรวบรวมข้อมูล

หน่วยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพศ คือ “บุคคล (person)” ซึ่งหมายถึงแต่ละบุคคล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพศของผู้ให้ข้อมูล โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ยังสามารถระบุเพศของตนเองได้ว่าเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย

กรณีเก็บรวบรวมข้อมูลที่สนใจข้อมูลของผู้ที่เกิดมามีภาวะเพศที่กำกวม³ คือ ผู้ที่มีสรีระทางเพศหรืออวัยวะสืบพันธุ์ที่กำกวมที่ไม่สามารถจำแนกได้ว่าเป็นชายหรือหญิง เช่น การเก็บข้อมูลทางการแพทย์ ทางชีววิทยา หรือการรักษาพยาบาลเกี่ยวกับการเสียชีวิตของตัวอ่อนหรือทารกแรกเกิดในช่วงของการคลอด ก่อนการคลอด และหลังการคลอด ควรมีรายการ “เพศกำกวม” เฉพาะเพิ่มขึ้นสำหรับวัตถุประสงค์ดังกล่าว แต่หากเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปยังคงมีเก็บเพียงข้อมูล “เพศชาย” หรือ “เพศหญิง” เท่านั้น เนื่องจากผู้ที่มีลักษณะเพศกำกวมเมื่อเติบโตขึ้นและผ่านกระบวนการวินิจฉัย การกำหนดเพศ การรักษา หรือการผ่าตัดเพื่อกำหนดให้เป็นเพศหญิงหรือชายในที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพศในที่นี้เพื่อวัตถุประสงค์ในเชิงสถิติที่ต้องนำมาใช้เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลให้สะท้อนถึงสภาพความเป็นจริงให้มากที่สุด ดังนั้นเพศที่เก็บรวบรวมข้อมูลตามที่กำหนดในมาตรฐานนี้อาจไม่ตรงกับข้อมูลจากการบริหารงานของทะเบียนที่มีผลตามกฎหมาย

มาตรฐานรหัสการจัดจำแนก

มีรูปแบบของรหัส คือ “1” หมายถึงโครงสร้างรหัสมีทั้งหมด 1 ระดับ ประกอบด้วยเลข 1 หลัก ได้แก่

รหัส (Code)	คำอธิบาย	Explanatory
1	ชาย	Male
2	หญิง	Female
3	เพศกำกวม ⁴	Indeterminate
8	ปฏิเสธที่จะตอบ	Refused to answer
9	ไม่ระบุ	Not Stated

สำหรับกรณีของผู้ให้ข้อมูลปฏิเสธที่จะตอบหรือไม่ตอบอะไรมาในคำถาม ให้ผู้ถามหรือผู้ลงรหัสระบุประเภทของคำตอบ ตามรายละเอียดดังนี้

8 ปฏิเสธที่จะตอบ คือ ผู้ให้ข้อมูลแสดงความตั้งใจที่จะไม่ตอบคำถาม

9 ไม่ระบุ คือ ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้ตอบอะไรมาในคำถาม

อย่างไรก็ตามหากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ไม่ชัดเจน ตอบมาทั้งสองเพศ หรือไม่ตอบมา ควรมีการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากตัวแปรอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น คำนำหน้าชื่อ หรือความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน หรือความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในครัวเรือน เพื่อช่วยในการแทนค่าสูญหายของข้อมูล

³ อวัยวะเพศกำกวม หมายถึง เพศที่ปรากฏออกมาหรืออวัยวะเพศที่ปรากฏออกมานั้นไม่สามารถที่จะบอกได้ว่าเป็นเพศชายหรือเพศหญิง อาจมีทั้ง 2 เพศอยู่ในที่เดียวกัน (ที่มา: ศ.นพ.วศิน มีวัฒนา, ภาควิชากุมารเวชศาสตร์, คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล [ออนไลน์] http://www.si.mahidol.ac.th/Th/department/pediatrics/dept_article_detail.asp?a_id=70)

⁴ ใช้เฉพาะกรณีที่ต้องการจัดเก็บข้อมูลทางการแพทย์ ชีววิทยา หรือด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง

มาตรฐานค่าถาม

ในกรณีของเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทั่วไป เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูลบุคคลทั่วไป การเก็บข้อมูลผู้สมัครงาน หรือการสำรวจความคิดเห็น เป็นต้น โดยกำหนดให้รายการของเพศ “ชาย” มาก่อนเพศ “หญิง” ซึ่งการกำหนดดังกล่าวนี้เป็นไปตามมาตรฐานสากล ISO/IEC 5218⁵ และนอกจากนี้จากผลการทดสอบแบบสอบถามในเชิงสถิติของหลายประเทศพบว่า ข้อถามที่กำหนดให้ตัวเลือกเพศหญิงมาก่อนเพศชายทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามและเจ้าหน้าที่ประมวลผลเกิดความสับสนกว่าแบบที่กำหนดให้ตัวเลือกเพศชายมาก่อนเพศหญิง จึงควรกำหนดค่าถามดังนี้

เพศ
☐ ชาย
☐ หญิง

มาตรฐานชื่อตัวแปร

ชื่อตัวแปร	ความหมาย	หมายเหตุ
SEX	เพศ	-

มาตรฐานการนำเสนอข้อมูลสถิติ

ในการนำเสนอข้อมูลเพศที่เป็นข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ประกอบด้วยรายการดังต่อไปนี้

- ชาย
- หญิง
- ไม่ระบุ (ถ้ามี)

สำหรับรายการ “ไม่ระบุ” ซึ่งเป็นข้อมูลที่จำแนกอยู่ในรหัส 8 หรือ 9 (ถ้ามี) หากต้องการนำเสนอควรแสดงหมายเหตุให้ผู้ใช้อ้างอิงได้ทราบรายละเอียดของข้อมูล

⁵ No significance is to be placed upon the fact that “Male” is coded “1” and “Female” is coded “2”. This standard was developed based upon predominant practices of the countries involved and does not convey any meaning of importance, ranking or any other basis that could imply discrimination

มาตรฐานอ้างอิง

ISO 3166 Maintenance Agency
c/o International Organization for Standardization
Chemin de Blandonnet 8, CP 401
1214 Vernier, Geneva, Switzerland
Telephone: +41 22 749 01 11
E-mail: customerservice@iso.org
Web: www.iso.org/iso/country_codes

หน่วยงานเจ้าของมาตรฐาน

กลุ่มมาตรฐานสถิติ กองบริหารจัดการระบบสถิติ
สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ
อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 2
ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210
โทรศัพท์ 0 2141 7447-9
E-mail: pstand@nso.go.th

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการสถิติสาขาหญิงและชาย คณะทำงานสถิติสาขาหญิงและชาย, แผนพัฒนาสถิติสาขาหญิงและชาย ฉบับที่ 1 พ.ศ.2557-2558

Australian Bureau of Statistics. (2016). Standard for Sex and Gender Variables. [Online]. Available: <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/mf/1200.0.55.012>, (Access date: November, 2016)

International Standard Organization (2004), International Standard ISO/IEC5218, Information technology – Codes for the representation of human sexes.

Statistics New Zealand, Statistical Standard for Sex, [Online]. Available: <http://www.stats.govt.nz/methods/classifications-and-standards/classification-related-stats-standards/sex.aspx>, (Access date: November, 2016)

United Nations (2008), Principle and recommendations for population and housing census. New York: Author.

United Nations (2016), Report of the Inter- Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators, the 47th session of the UN Statistical Commission 2016, [Online]. Available: <http://unstats.un.org/unsd/statcom/47th-session/documents/2016->